

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİNİN HEDEFLERİ KAPSAMINDA ÖLÇME VE DEĞERLERLENDİRMEDE KULLANILAN “SORU” NİTELİKLERİ

Yrd. Doç. Dr. Adnan KARADÜZ

Erciyes Üniv. Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
akaraduz@erciyes.edu.tr

Öz

Edebiyat eğitiminin bütün sosyal bilimlerde içinde çok özel bir yeri vardır. Edebiyat dersi kuramsal bilgilerin öğretildiği bir alandan çok, her insanın duygularını ve düşüncelerini geliştirdiği beceri alanıdır. Bu yüzden bu dersin öğrenme etkinliklerini teorik değil, duygular ve düşünme becerisinin geliştirildiği bir alan olarak tasarlamak, ölçme değerlendirme araçlarının da bu becerileri belirlemeye yönelik olması gerekir.

Edebiyat eğitiminde hedeflenen yaklaşımların gerçekleştirilmesinde öğrencilerin analiz, sentez ve değerlendirme düzeyinde kazanımlara ulaşılması bu hedefler arasındadır. Bu çalışmada öğrenme etkinlikleriyle birlikte ölçme araçlarının niteliğinin sözü edilen düşünme becerilerini ölçmeye uygunluğu hedeflenmektedir.

Bu çalışmada Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretmenlerinin sınav sorularının bilişsel seviyeleri tespit edilmektedir. Farklı liselerdeki on iki edebiyat öğretmenin sınavlar sorduğu 335 sınav sorusu Bloom'un bilişsel taksonomisine göre tasnif edilmiştir.

Tartışma bölümünde ise elde edilen verilerin edebiyat eğitiminin temel hedefleriyle ne ölçüde uyduğu tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Edebiyat eğitimi, ölçme ve değerlendirme soruları, bilişsel taksonomi.

THE NATURE OF QUESTIONS ASKED IN TURKISH LITERATURE LESSONS AND THEIR RELEVANCE TO THE OBJECTIVES OF TURKISH LITERATURE EDUCATION

Abstract

Literature education has a special place in social sciences. Literature lessons should aim to provide students with more than some theoretical information. It should be an area of study where students develop emotionally and cognitively. For this reason, learning activities of this lesson should be designed to develop emotional and cognitive-thinking skills of students rather than providing them with theory. Assessment should also focus on skills rather than theoretical understanding.

More particularly, students should gain the skills of analysis, synthesis and evaluation which are higher level cognitive skills. In this research, the nature and features

of learning activities and assessment practices are considered in the context of above mentioned higher level cognitive skills.

In this research, the exam questions asked by literature teachers are analysed in terms of the cognitive level required from the students (whether the questions require students to do analysis, synthesis and evaluation). In total 335 exam questions asked by twelve literature teachers working different high schools are analysed through Bloom's Cognitive Taxonomy.

The findings of the analysis are discussed in terms of what extent they overlap with main objectives of literature education.

Tartışma bölümünde ise elde edilen verilerin bu edebiyat eğitiminin temel hedefleriyle ne ölçüde uyduğu tartışılmıştır.

Key Words: Literature education, assessment questions, cognitive taxonomy.

1. Giriş

İnsan formal ve informal eğitim sürecinde kültürel uyarıcılar örüntüsüyle sürekli etkileşim halindedir. Bu süreçte birey, dış dünyada var olan ve etrafını çevreleyen bilgi ağından yararlanarak duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmektedir. Diğer taraftan da toplum kültürünün bir paydaşı olabilmek için toplumsal kültürü tanımaya çalışmaktadır. "Birey açısından 'sosyalleşme', 'kültürlenme' toplum açısından ise 'sosyalleştirme-kültürleme' olarak adlandırılan bu süreç, aslında kapsamlı bir öğrenme ya da öğretme sürecidir. Kendi sürekliliğini sağlayabilmenin peşinde koşan her insan, toplum üyelerinin belli özelliklerine sahip olmasını ister. Bundan ötürü bireyler, hem kendilerinin hem de üyesi buldukları toplumun gereksinimlerini gidermede işe yarayacak belli bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıklar kazanarak zorundadır."¹

Bireyin formal eğitim süreciyle kültürlenmesinde sosyal disiplinlerin etkisi ve eğitim programlarındaki boyutları oldukça yoğun ve güçlüdür. Sosyal bilimler insanın varlık bilincini kazandığı, yaşadığı milli ve evrensel kültüre kendini adapte ettiği bir araştırma alanıdır. Edebiyat, tarih, sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi sosyal bilimler sahasında verilen eğitimle birey yaşadığı toplumu tanıma, anlama ve evrensel kültürle karşılaştırmalar yapma fırsatı bulur.

Edebiyat eğitiminin bütün sosyal bilimler içinde çok özel bir yeri vardır. Edebiyat dersi kuramsal bilgilerin öğretildiği bir alan değil, her insanın duygu ve düşüncelerini geliştirme fırsatı bulduğu eğitim sürecidir. Güzel, edebiyatı, "Edebiyat, derin hisler uyandıran duygu, düşünce ve hayallerin *dil aracılığıyla* güzel, etkili ve belli bir şekil içerisinde anlatımıdır."² şeklinde tanımlar. Güzel'in edebiyat eğitimine bakışı ise şöyledir.

¹ Halil Tekin, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Yargı Yayınevi, Ankara, 1993, s. 5.

² A. Güzel ve A. Torun, A. F. Bilkan, C. Demir, Türk Dili ve Edebiyatı I, İstanbul, 1997, s. 78.

a. Güzel sanatların bir dalı olan edebiyatı merkeze alarak, bireye, estetik bakış açısı kazandırmak; edebiyat, dil bilgisi ve yazılı-sözlü anlatım (kompozisyon) şeklindeki üç alana ait birikimden hareketle bireyin okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerini geliştirmek.

b. Edebiyatı bir araç şeklinde değerlendirip bireyin eğitimine katkı sağlayan temel alanlardan biri olarak kullanmak; bireyin edebiyattan yararlanarak gündelik yaşamına ait duyuş, düşünüş ve davranış şekilleri geliştirmesine yardımcı olmaktadır.”³

Nurullah Ataç’ın bu konudaki görüşleri ise şöyledir: “Aydın insanı edebiyattan geçmiş kişi olarak tanımlayan Ataç, orta öğretimin bu açıdan son derece önemli olduğunu, bu sıralarda okutulan edebiyatın çocuğa kişilik kazandıracağını belirtir. Bir toplumda ahlâkın ilerlemesini, düzelmesini istiyor musunuz? O toplumda edebiyat, sanat merakını uyandırmaya, geliştirmeye çalışın”⁴

Edebiyat eğitimi sadece yaşanılan dönemin değil, milli kültürün geçmişten gelen bütün mirasını bireylere kazandırarak onu yaşadığı topluma ait kılar. Birey kendi kültüründe güzeli ve estetiği tanımanın hazzını edebi eserde yaşar. “Edebiyat eserleri, nesiller arasındaki duyuş ve düşünce farklılıklarını, zevk değişikliği ile hayal, imaj dünyasındaki gelişmeleri yansıtan birer aynadır. Biz bu aynalarda geçmişin estetik algılamasını, zekâ ve sanat değerini ve güzellik felsefesini de görebiliriz. O hâlde bir toplumu anlamak ve onu değerlendirebilmek için en uygun ölçü, o toplumun ortaya koyduğu edebiyat eserleridir. İşte edebiyat öğretiminde seçilen eserlerin, yüzyılların “tip”leştirdiği insanı, millî karakteri, zevk ve kabulleri yansıtmaması bu bakımdan çok önemlidir.”⁵ Edebiyat öğretiminin içeriğinin bu kaygılar etrafında tasarlanması ve planlanması, ölçme ve değerlendirmedeki her türlü ölçeğin niteliğinde de bu hedeflere dikkat edilmesi gerekir.

Edebiyat eğitimi milli ve evrensel değerlerin yanı sıra, birçok öğrenme becerilerinin kazanıldığı, bireyin ana diliyle düşünme, konuşma, okuma fırsatı bulunduğu bir alandır. Dil eğitimi bireye iletişim becerileri kazanma, eleştirel düşünme, yorum yapma ve muhakeme etmeye yarar. Her türlü öğrenmelerin, başarıların arkasında dil ve edebiyat eğitimi vardır. “Dilin bireylerarası sıradan bir iletişim aracı olmaktan çok öte işlevleri olması, hemen her eylemimizin, kimliğimizin ve değerlerimizin dil yoluyla yansıma bulması, amaçlarımızı gerçekleştirmede etkin dil kullanımının önemi vb. nedenlerle modern dünyada iletişim yetisi giderek daha çok önem kazanmaktadır. Anadilimizde bu yetiyi besleyen ve geliştiren en temel ders olarak da karşımıza Türk dili ve edebiyatı dersi çıkmakta, hem anadili becerilerini,

³ Abdurrahman Güzel, “Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem Teknik ve Örnek Uygulamalar”, , MEB Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, S. 169, 2006 s. 93.

⁴ A. Sinar, Çılgın “Nurullah Ataç’ın Dil-Edebiyat Eğitimi ve Öğretmenlik Mesleğine Eleştirel Bakışı”, MEB Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, Kış S. 169, 2006, s. 221.

⁵ A.Fuat Bilkan, “Liselerde Divan Edebiyatı Öğretimi”, MEB Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, S. 169, 2006, s. 154,.

hem de edebiyat beğenisini geliştirmede bilgi toplumunun beklentilerini gerçekleştirmek adına bu derse önemli görevler düşmektedir.”⁶

Dil ve edebiyat eğitimi her dilin çeşitli zenginliklerinin öğrencilere sezdirildiği bir alandır. Her seviyedeki metinlerde öğrencilerin düşünme ve dil bilinci geliştirmesi hedeflenir. “Yazın ve eğitimle ilgili kısa bir açıklama verelim. Her iki kavramla ilgili çok değişik tanımlar bulunabilir. Yazın ile ilgili kısaca şunları söyleyebiliriz: Yazınsal metinlerde her türlü dil kullanımını görmek olasıdır. Bir bakıma dilbilgisinin en iyi öğretilebileceği yer yazınsal metinlerdir denilebilir. Öğrenilen dilin ve kültürün en özgün ve farklı yanlarının görülebileceği kaynaklar olarak yazınsal metinler gösterilir. Her ne kadar (özellikle anlatı türü yazınsal metinlerde) kurmaca bir yapı söz konusu olsa da, insanın düşünce sisteminin gelişmesine önemli katkıları olduğu açıktır. Kısaca toplumsal belleğin gelişmesine ve zenginleşmesine yazın ve kültürel birikimi öğreten derslerin önemli katkıları olduğu açıktır.”⁷

“Edebiyat, gündelik dilin üstünde birçok anlamlılığı içerir, hissettirir, düşündürür; anlayıp da anlatamadıklarımızı dile getirir. Başka bir deyişle edebiyat, güzel sanatlar arasında yer alan bir çalışmanın adıdır. Edebiyat eğitiminde de verilmesi, yapılması gereken, sanat ürününün –başka bir deyişle yazınsal metnin niteliği, metindeki anlamın nasıl üretildiği ve metindeki dilin, söylemin neler söylediğidir. Bunun hemen peşinden de yazınsal metnin, çok anlamlılığının bir gereği olarak, okuyucuya neler düşündürdüklerini, neler hissettirdiklerini açığa çıkarabilmektir. Edebiyat eğitimi sadece sözcükleri çözümlemeyi değil, metin çözümleme yöntemlerini, yazınsal kuramların, dil bilimin, dil bilimin hemen yanı başında bir çözümleme yöntemi olarak gösterge bilimin sunduğu olanakları, alımlama estetiğinin önerilerini ve diğer kuramları da bilmeyi gerektirir.”⁸

Bu yaklaşımlar bağlamında edebiyat eğitimini bilgi aktarılan bir alan değil, bireylerin kültürel değerlerini edindiği, edebi ve estetik değerlerden haberdar olduğu, ana diliyle düşünen bireylerin, iletişim becerilerinin yanında düşünme becerilerini de geliştirdiği bir alan olarak görmek gerekir. MEB 2007 programında da benzer yaklaşımlara yer verilmektedir. Mevcut programın da metinleri anlama, yorumlama, karşılaştırma, çıkarımlarda bulunma, estetik ve kültürel kazanımlar elde etme gibi hedeflere yönelik olduğu görülür. Bu yaklaşımlar edebiyat dersinin bilgi dersi olmasının ötesinde beceri dersi olması gerektiği yönündedir. Programın temel hedeflerinde yer verilen açıklamalarda bu durum açıkça görülür. “Onların, tarihî akış içinde Türk kültürünü, düşüncesini ve zevkini metinlerde belirlemeleri; bunların

⁶ Nalan Büyükkantarcıoğlu, “Bilgi Toplumu Oluşturma Bağlamında Türk Edebiyatı Dersleri Üzerine Düşünceler”, , MEB Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, S. 169, 2006 s. 132.

⁷ V. Dogan Günay, “Liselerdeki Yazın Eğitimine Yeni Bir Yaklaşım”, s. 545, MEB Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, S. 169, 2006.

⁸ Hilmi Uçan, “Edebiyat Eğitimi Estetik Bir Hazzın Edinimi”, Okumanın Alışkanlığa Dönüştürülmesi ve Yazınsal Kuramlar, , MEB Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, S. 169, 2006, s. 29.

edebî metinlerle nasıl ifade edildiklerini sezmeleri; mahallî ve yerli olandan evrensel olana açılacak bilgi ve becerileri kazanmaları amaçlanmıştır. Öğrencilerin Türk edebiyatı derslerinde işlevini bilmeden ezberledikleri edebiyat tarihi ve edebî kişilikler hakkındaki bilgiler yerine metni çözümlene, anlama ve yorumlama becerilerini kazanmaları ve bunlardan yararlanarak estetik yaşantının zevkine varmaları amaçlanmıştır. Edebî devir, kişilik ve metin hakkında önceden hazırlanmış bilgileri vermenin beklenen yararı sağlamadığı düşüncesiyle; öğrencilerin metinleri çözümlenerek kendi kendilerini zevk, anlayış, beceri ve bilgi bakımlarından zenginleştirmeleri hedeflenmiştir.”⁹

Bütün bu yaklaşımlar bağlamında edebiyat eğitiminde, bilginin direkt öğrencilere aktarılmadığı, edebî malzemeyi çözümlene, anlama ve yorumlayarak bilgiye ulaşılan öğrenme ortamları hedeflenmektedir. Bilginin öğrenci tarafından yapılandırıldığı böyle bir öğrenme ortamında, bilgiyi analiz ve sentez etme, değerlendirme, karşılaştırmalar yapma, eleştirel düşünme ve problem çözme becerileri de geliştirilir. Üst düzeyde düşünme becerileri olarak tanımlanan bu seviyedeki öğrenme becerilerinin hedeflendiği programların öğrenme ortamları yanında ölçme ve değerlendirme araçları da oldukça önemlidir. Ölçme ve değerlendirme araçları, hedeflenen öğrenme niteliklerinin süreçte hangi seviyede gerçekleştiğinin görülmesi bakımından temel ve belirleyici öğedir. Bu araştırmada edebiyat eğitiminde hedeflenen öğrenmelerin sorularının niteliklerinin irdelenmesine yöneliktir.

2. Ölçme ve değerlendirme

“Eğitim, öğrencide istenilen davranışları geliştirmek, kusurlu davranışları düzeltmek, istenmeyen davranışları silmek gibi amaçlarla yapılır. Uygulanan bir eğitimin başarılı olup olmadığının, başarılı ise ne derecede ve hangi öğrenciler için başarılı olduğunun bilinmesi istenir. Eğitim işlemi devam ederken, başarısızlığın ve başarısız bireylerin erken tanınması, önlem alınmasını kolaylaştırır. Başarı derecesinin bilinmesi ve başarısızlık hallerinin ortaya çıkarılması, ileride girilecek benzer eğitim etkinliklerinin daha gerçekçi esaslarla planlanmasına yardım eder. Fakat başarı derecesinin bilinmesi ve başarısız olanların tanınması ancak, öğrencilerde meydana gelen davranış değişikliklerinin ölçülüp değerlendirilmesiyle mümkün olur.”¹⁰

“Ölçme geniş anlamıyla, herhangi bir niteliği gözlemek ve gözlem sonucunu sayılarla ya da sembollerle ifade etmektir. Ölçme başka bir ifadeyle, nitelikleri nicelendirme işlemidir. Ölçme bireyin ya da bireylerin belli bir özelliğe sahip olma derecesinin sayısal olarak betimlenmesidir. Varlıkların veya olayların belli bir özelliğe sahip oluş derecelerini belirleme işlemidir.”¹¹

⁹ MEB, Ortaöğretim Türk Dili Ve Edebiyatı Programı 2007, s. 141.

¹⁰ M. Fuat Turgut, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları, Saydam Matbaacılık, Ankara, 1993, s. 4.

¹¹ D. Ali Özçelik, Ölçme ve Değerlendirme, Seçkin Yay., Ankara, 1988, s. 191.

Eğitimde ölçme, öğretim programlarıyla kazandırılmak istenen hedef davranışların gözlemlenmekten sonra sayı ya da sembollerle ifade edilmesidir. Eğitim öğretim sürecinde başarı ölçmede sembollerden çok sayıları kullanırız. Ölçmenin diğer gözlem tekniklerine üstünlüğü objektif, güvenilir ve kesin sonuçları vermesinde sayıları kullanmasından kaynaklanmaktadır. Böylece istatistiksel çözümleme yapılabilir ve daha açık sonuçlara ulaşılmasını sağlar.

“Değerlendirme, ölçme sonuçlarının aynı alana ait bir kriter ile kıyaslanarak bir değer yargısına oradan da bir karara ulaşma sürecidir.”¹²

“Değerlendirme, ölçme sonuçlarının bir ölçütü veya ölçütler takımıyla kıyaslanıp bir karara varılması sürecidir.”¹³ Değerlendirme ölçmeye göre daha geniş bir kavramdır. Ölçme sadece bir özelliğin niceliğini bildirir. Bunların yeterli olup olmadığı, istenilen nicelik ve türden olup olmadığı ise değerlendirme ile yapılır. Değerlendirme bir veya birden fazla gözlem sonucunu bir kriter (ölçüt)’e vurma işidir.

Gördükleri vazife itibarıyla farklı olmakla beraber, tatbikat bakımından her ikisi de birbirleriyle yakından ilgilidir. Ölçme, elde edilmiş başarıyı ölçen araç ve yöntemlerle ilgiliyken; değerlendirme, her ne içerikte olursa olsun, eğitim alanındaki bütün çaba ve etkinliklerden elde ettiğimiz başarı derecesini tespit eden ve delillere dayanarak sağlam bir hüküm veya neticeye varmaya çalışmak demektir.

“Ölçme işleminde, var olanın, olanaklar ölçüsünde aslına uygun olarak betimlenmesine çalışılır. Değerlendirme ise, bir karar verme işlemidir ve ölçülen özelliğe ilişkin bir kararla sonuçlanır. Bu karar, ölçülen özelliğin belli bir amaçla işe yarayıp yaramadığını gösterir.”¹⁴ Belirlenen kazanımların öğrenciler tarafından ne derece elde edildiğini belirlemeye yönelik bir uygulama olan ölçme ve değerlendirme, doğru ve tutarlı bir biçimde yürütülerek devam etmekte olan öğrenme-öğretme sürecine yön verici ve dolayısıyla bütünleyici bir unsur olarak görülmektedir. Bu yönüyle ölçme ve değerlendirme, süreçte olmazsa olmaz bir uygulama alanı, bir etkinlik biçimidir. Değişik ölçme araçları kullanılarak elde edilen sonuçların, içinde bulunulan şartlar da göz önünde tutularak değerlendirilmesi gerekir. “Öğretmenler, değerlendirme sürecinde elde edilen verileri nesnel bir yaklaşımla yorumlayıp anlamlandırarak sürecin akışına yön verme ve beklenen hedeflere ulaşmada önemli avantaja sahip olabilirler. Ölçme ve değerlendirmenin amacı; öğrencinin eksik yönlerinin tamamlanmasına ve becerilerinin geliştirilmesine yardım etmektir. Ölçme, öğrencilerin düşünme, anlama, sorgulama, ilişki kurma, analiz-sentez yapma becerilerini geliştirme düzeyini belirlemek ve değerlendirmek için yapılmaktadır.”¹⁵

¹² Hasan Yılmaz, Sümbül Ali Murat , Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Çizgi Kitabevi, Konya, 2006, s. 24.

¹³ Yaşar Baykul, İlköğretimde Eğitim ve Psikolojide Ölçme, Seçkin Yay., Ankara, 2000, s. 178.

¹⁴ D. Ali Özçelik, Ölçme ve Değerlendirme, Seçkin Yay., Ankara, 1988, s. 121.,

¹⁵ MEB, Ortaöğretim Türk Dili Ve Edebiyatı Programı 2007, s. 156.

Programdaki edebiyat eğitimi hedefleri düşünme becerileri kazandırmaya yönelik olduğundan ölçme ve değerlendirmede kullanılan araçların niteliğinin bilginin yanı sıra beceri ölçmeyi hedeflenmesi gerekir. “Türk Edebiyatı programında; ölçme, öğrencilerin kazanım ve becerileri ne kadar edindiklerini görmeye yarayan araç olarak kullanılmalıdır. Ölçme ve değerlendirme yoluyla öğrencilerin öğrenme süreçleri izlenmeli ve bu süreç değerlendirilerek gerektiğinde kullanılan sınıf etkinlikleri zenginleştirilmelidir. Öğretmen, öğrencilerin karşılaştıkları eksiklikleri belirlemeli; onları program doğrultusunda gerekli becerileri kazanmaya ve geliştirmeye özendirilmelidir.”¹⁶

Bu yüzden ölçme araçlarının, öğrencilerin becerilerini çok yönlü ölçer nitelikte olması gerekir. “Bunun için öğretmen, birkaç aracı birlikte kullanarak ölçme ve değerlendirme yapmalıdır. Şiir okuma, kitap inceleme, sınıf içi tartışma, canlandırma, performans ödevleri ve sunular öğrenci hakkında bilgi edinmenin yollarındandır. Ancak bunlardan hiçbiri tek başına yeterli değildir. Program, bireysel farklılıkları dikkate alan öğrenci merkezli öğretme ve öğrenme stratejilerini benimsemiş olduğundan, ölçme ve değerlendirmede de öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını sergilemelerine imkân vermek için çoklu değerlendirme gerekmektedir.”¹⁷

Türk Dili ve Edebiyatı öğretimi programında yer alan ölçme ve değerlendirme anlayışı, öğrencilerin neyi bilmediğinden çok ne bildiğinin belirlenmesine yöneliktir. Bu anlayışın bir gereği olarak da öğrencilerin bilgi ve becerilerini belirlemede farklı yöntem kullanarak çoklu değerlendirme yapmak zorunludur.

Bu bağlamda, eşleştirmeli, boşluk doldurmalı, çoktan seçmeli, kısa cevaplı, açık uçlu sorulardan oluşan geleneksel ölçme araçlarının kullanılması yanında, öğretmen gözlem formları, portfolyo (öğrenci çalışma dosyası ürünleri - proje hazırlama, performans ödevleri, gerçekleştirilen etkinlik dokümanları, çalışma yapıtları...), öz değerlendirme formları vb. gibi süreç değerlendirme araçlarının da kullanılması gerekir.

Türk Dili ve Edebiyatı dersini okutan öğretmenler öğretim yılı boyunca öğrencinin yetersizliklerini gidermek için gerekli fırsatları yaratmalıdır. Öğrencinin gelişme hızını sürdürüp sürdürmediğini, derslerin kavranıp kavranmadığını, çalışmaların amaçlanan davranışlara dönüşüp dönüşmediğinin denetlenmesi gerekir. Öğretmenlerin öğrenciler hakkında belli bir karara varabilmeleri için öğrencilerin sahip olduğu birtakım nitelikleri ölçmeleri gerekmektedir.

Bu yüzden öğretmenlerin kullandıkları ölçme araçlarının niteliği önem kazanmaktadır. Ölçme aracı olarak kullanılan yazılı ve çoktan seçmeli sınavların ağırlıkta olması araştırmanın yönünü belirlemiştir.

¹⁶ MEB, Ortaöğretim Türk Dili Ve Edebiyatı Programı 2007, s. 178.

¹⁷ a.g.e 2007.

3. Problem

1. Ortaöğretimde Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde sorulan soruların Bloom'un Bilişsel Taksonomisine göre dağılımı nasıldır?
2. Edebiyat, Dil ve Anlatım dersi sınav sorularının yokladıkları bilgi basamaklarının niteliği nasıldır?

4. Yöntem

Bu araştırma genel tarama modelinde nitel bir araştırmadır. Araştırmaya veri toplamak için doküman incelemesi yapılmıştır. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar."¹⁸ Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi gibi farklı nitelikteki okullarda görev yapan edebiyat öğretmenlerinin sınav sorularından yararlanılmıştır. On iki farklı edebiyat öğretmeninden derlenen 335 sınav sorusu Bloom'un bilişsel taksonomisi esas alınarak sınıflandırılmıştır. Sınav soruları ayrıca açık uçlu yazılı, çoktan seçmeli, boşluk doldurma, doğru yanlış seçenekli gibi niteliklerine göre de betimlenmiştir. Ölçme ve değerlendirmede kullanılan sınav sorularının nitelikleri öğrencilerin problem çözmede hangi seviyede düşündüklerini görmek bakımından önem taşımaktadır. Veriler, ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerimizden bizzat alınmıştır. Okul ve öğretmenlerin niteliği bu araştırmanın sonucunu etkilemiştir. Veriler düz lise, anadolu lisesi ve meslek lisesi gibi farklı nitelikteki okul ve öğretmenlerden alındığı için niteliği okuldan okula, öğretmenden öğretmene farklılık göstermektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda, soruları hazırlayan öğretmenlerimizden nasıl bir çalışma izledikleri, hangi bilişsel düzeye ağırlık verdikleri ve daha çok hangi nitelikte soru sordukları gibi pek çok bilgi edinilmiştir.

5. Bulgular ve yorum

Sonuçlar değerlendirilerek tablo halinde sunulmuştur.

Taksonomi	Bilgi	Kavrama	Analiz	Sentez	Uygulama	Değerlendirme
Soru sayısı	244	21	61	7	2	0
Yüzdeler oran	% 72	% 6	% 18	% 2	% 0,6	% 0

Yazılı yoklama, çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma testleri üzerinde öğrencilerde yoklanmak istenen bilgi, kavrama, analiz, uygulama, sentez, değerlendirme becerileri hususunda bir araştırma inceleme çalışması yapılmıştır.

Bilgi basamağındaki sorular genellikle çoktan seçmeli ve boşluk doldurma test tipinde karşımıza çıkıyor. Çoktan seçmeli soru tipi, sadece bir bilgi düzeyi

¹⁸ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, , Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 187.

değil öğrenci birden çok bilgiyi de bir arada göreceği için sorular tek bir özellikten ziyade birden fazla özelliği ölçmektedir.

- 1) *Gazeteciliğin önemli bir dalıdır.*
- 2) *Kesinlik ve bilimsellik önemli bir ögedir.*
- 3) *Belgelere, kanıtlara dayanan bir yazı türü değildir.*
- 4) *Yazar doğruluğuna inandığı fikirleri okuyucuya kabul ettirmeye çalışır.*
- 5) *Tarihi, coğrafya, toplum bilim ve hukuk için kaynaktır.*

Numaralandırılmış özelliklerden hangisi deneme için söylenebilir.

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

Çoktan seçmeliinin yanında boşluk doldurma, doğru yanlış ve yazılı yoklama gibi test tipleri de kullanılmıştır. Bunların kullanılmasının amaçlarından biri de derste verilmiş olan bilgi, kavram ve ilkeleri ölçmektir. Özellikle doğru-yanlış testlerinde ÖSS'ye hazırlık amacıyla yazar-eser bilgileri verimli bir şekilde yoklanmaya çalışılmıştır.

Aşağıdaki açıklamaların karşısına doğru ise (D) yanlış ise (Y)yazınız.

Nasrettin Hoca fıkralarında dil süslü ve ağırdır, ()

Fuzuli üç dilde divan oluşturmuştur. ()

F. Rifki Atay fıkra ve gezi yazıları yazmış, 'Çankaya, Zeytin Dağı' gibi eserleriyle ün yapmıştır.()

Şevket Rado, gazetecilik ve dergicilik yapmıştır. Sohbetleriyle tanınır. 'Ümit Dünyası'' en tanınmış eseridir.

Türk edebiyatını uzun tarihi ve geniş coğrafyası içinde bir bütün olarak ele alan ,dönemlerini belirleyen „eski yapıtları gün ışığına çıkaran yazar.....

Deneme ve eleştiri yazıları yazan , Türkçe'nin özleşmesi için devamlı çalışan yazar.....'dır.

Yukarıdaki boşluklara sırasıyla aşağıdaki sanatçılardan hangisi getirilmelidir?

- A) Suut Kemal –Peyami Safa
- B)A. Hamdi Tanpınar –Mehmet Kaplan
- C) Yakup Kadri –Hüseyin Cahit Yalçın
- D)Ahmet Rasim- Nurullah Ataç
- E)Fuat köprülü-Nurullah Ataç

Bilgi basamağındaki soruların bir kısmı yazılı yoklamalarda yer almaktadır. Gözlemlediğimiz kadarıyla okuldan okula, öğretmenden öğretmene belki de

sınıftan sınıfa soruların kalitesi, güçlük düzeyi, yokladığı bilgi basamağı farklılık göstermektedir.

Uygur Türklerinin Destanlarını Yazınız?

Bu soru bilgi basamağı seviyesinde bir sorudur.

Divan edebiyatı şiirleri ile Tanzimat Edebiyatı şiiri arasında içerik olarak farklar nelerdir? 5 tanesini yazınız. Sorusu ise karşılaştırmaya dayalı kavrama düzeyinde bir sorudur.

Bu ve buna benzer pek çok kolay soru aynı sınav kâğıdında yer almaktadır. Öğrencilerin en basit düzeydeki bilgi ve becerilerini yoklayan bu tip sorular çeşitli nitelikteki (daha zor, orta seviyedeki) sorularla bir arada verilmelidir.

Bilgi basamağındaki sorularda “ maddelerden ‘3’,’5’ tanesini yazınız.” şeklinde de sorulmuştur. Böylece hem öğrenciler yazılı yoklama test tipinin yoğun yazılımdan kurtarılmış hem de onlara seçme, istediğini yazabilme hakkı verilmiştir. Bu tip sorular hatırlama ve ezber gerektiren sorulardır.

Kavrama basamağında çok az soru örneğiyle karşılaşmaktayız. Bu soruları incelediğimizde daha çok; metni okuyup çıkarımda bulunma, ana fikirlerini bulma, metinden özellikler bulma veya ilkeleri açıklamak, paragraf verip tür buldurma gibi bilgi ve becerileri yoklanmaktadır.

Kavrama basamağındaki sorular daha çok yazılı yoklama test biçiminde uygulanmıştır. Dil ve anlatım dersinde çoktan seçmeli testlerle, anlatım bozukluğu sorularında da kavrama basamağı ölçülmeye çalışılmıştır.

Örnek:

*Gözlerim bir kuyu, dilim kördüğüm ,
Bir görünmez alem olsa gördüğüm,
Mermer bir kabuğa girip ördüğüm,
Kapansam içimden gelen ahenge...*

Yukarıdaki şiirde (saf)şiir anlayışının hangi özellikleri vardır?

Yeşil ördek gibi daldım göllere/ Sen düşürdün beni dilden dillere/ Başım alıp gidem gurbet ellere/ Ne sen beni unut nede ben seni.

Yukarıdaki dizelerde görülen anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Özne –Yüklem uyumsuzluğu
- B) Gereksiz sözcük kullanımı
- C) Yüklem eksikliği
- D) Çatı uyumsuzluğu
- E) Tümleç eksikliği

Uygulama basamağındaki sorularının sayısı ikidir. Bunlarla öğrencilerin daha sonra karşılaşabilecekleri ve günlük hayatta kullanmaları gereken beceriler ölçülmeye çalışılmıştır.

'Çiçekdağ Kaymakamlığı'na kütüphanemize kitap yardımı için bir dilekçe yazınız.

Analiz basamaktaki soru tipleri genellikle yazılı yoklama ve kısa cevaplı testlerle yoklanmaktadır. Dil ve anlatım dersinde, özellikle; anlatım bozukluğu, cümlelerin öğeleri, kelimeleri yapısal özelliklerine göre inceleme sorularında karşımıza çıkmaktadır.

*'Artık demir almak günü gelmişse zamandan
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan'*

- a)Yukarıdaki cümlelerin öğelerini gösteriniz?
b)Cümledeki kelime gruplarını inceleyiniz?

'bakmayacağım', 'alnıma', 'dinliyor', 'hissettim' kelimelerindeki ses hadiselerini inceleyiniz?

'11 TM sınıfının kendinden emin öğrencileri, yüreklerindeki coşkuyu ders çalışma yolunda kullanmadıkları için, hayal kırıklarına uğrayacaklar diye korkuyorum' cümlesinin öğelerini gösteriniz?

-Hiçbiri, Ali Süavi'den başka, ülkede bir ayaklanmayı düşünmemiş, padişaha bağlılığı kutsal bir görev saymıştı.

-Söylenenlere hemen inanıyor ve her yerde savunuyordu.

Yukarıdaki cümlelerde geçen anlatım bozukluğunun nedenlerini açıklayınız.

Sentez basamağını yoklayan soruların bir kısmında bir şiir verilip öğrencide uyandırdığı duygular sorulmakta, bir kısmında ise öğrencilere bir konu verilip kompozisyon yazma becerileri yoklanmak istenmektedir.

'Bir betimle paragrafı yazınız '

'Sanatın toplum hayatındaki yerini anlatan bir sohbet yazısı yazınız.

6. Tartışma ve sonuç

Öğrencilerin hangi seviyede kazanımlar elde ettiklerinin bilinmesi bakımından sınavlarda sorulan soruların nitelikleri ve bilişsel basamakları oldukça önemlidir. Her sınavda hazırlanan eşleştirmeli, boşluk doldurmalı, çoktan seçmeli, kısa cevaplı, açık uçlu sorularla ölçme ve değerlendirme yapılmakta öğrencilerin sahip oldukları bilgileri hangi seviyede bildikleri tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Öğrenme sürecinde geliştirilen kavramların hangi seviyede edinildiklerinin tespiti, bireylerin öğrenilene yönelik kazanılan düşünme becerilerini belirlemeye yarar. Bilişsel olarak edinilen bilginin niteliği öğrenmenin yorumlanması, uygulanması, analiz edilmesi ve değerlendirilmesiyle doğrudan ilişkilidir.

Yapılan araştırma sonuçlarına göre sınavlarda sorulan soruların büyük bir oranı bilgi basamağından oluşmaktadır. Toplamda 335 sınav sorusundan, %72'si bilgi basamağında, %6'sı kavrama basamağında, %18'i analiz basamağında, %2'si sentez basamağında %0,6'sı ise uygulama basamağındaki sorulardan oluşmaktadır.

Bu verilere göre sınav sorularının büyük bir kısmı bilgi basamağındaki sorulardan oluşmaktadır. Bu soruların büyük bir çoğunluğu soru tipi olarak çoktan seçmeli testlerden meydana gelmektedir. Bilgi düzeyinde öğrenme, "Bir kişinin görünce tanıması, sorunca söylemesi ya da ezberden tekrar etmesidir."¹⁹ bu seviyedeki bilgiler her türlü öğrenmelerin temelini oluşturmaktadır. Sınavlarda öğrencilerin öğrendikleriyle ilgili temel kavramları bilip bilmediklerini ölçmek için bilgi düzeyinde sorular sorulabilir. Bu düzeydeki sorular öğrencilere bilgi hakkında yorum yaptırma fırsatı vermez, öğrencilerin öğrendikleriyle ilgili düşünme, yorum yapamadıklarından bilgiyi içselleştirip kullanamazlar. Bu tip sorular bilginin hatırlanmasına yönelik sorulardır. Bu düzeydeki soruların oranının çok olması öğrencilerin öğrendikleriyle ilgili düşünme becerilerinin ölçülmesine yönelik bir yaklaşıma yeterince yer verilmediği anlamına gelir. Öğretim sisteminde öğrencilerin nicel olarak öğrenmeye yöneltildiği öğrenme ve ölçme ortamlarında, onları sürekli çok bilgi sahibi olmaya, ezber ve tekrar yapmaya iter. Bu nitelikteki öğrenmeler, bilginin niteliğinden çok niceliğinin temel hedef olarak algılandığı anlamına gelir. Edebiyat öğretiminde öğrenciye, çok bilgi sahibi olmaktan ziyade derinlemesine öğrenme, duygu ve düşüncelerini geliştirme fırsatı vermek gerekir. Bu tip soruların daha çok çoktan seçmeli testlerde yer alması, öğrencileri edebiyat dersinin temel hedefleriyle ters düşmektedir. Bilgi düzeyindeki sorular daha çok kısa cevaplı veya çoktan seçmeli sorulardan oluşmaktadır.

Edebiyat dersinin temel hedeflerinde ifade edildiği gibi öğrencilerin bu dersi bir kültür ve estetik dersi olarak algılaması, duygu ve düşünce eğitimi olarak görmesi gerekir. Bilgi düzeyindeki öğrenmeler metinsel yapıyı oluşturan öğelerin analiz edilmesine yönelik değildir.

Sınav soruları içinde bilgi basamağı sorularından sonra analiz düzeyindeki soruların %18 oranında ikinci sırada yer alması da dikkat çekmektedir. "Bu tip sorularla sınavlarda öğrencilerin metni anlama düzeyi, metni oluşturan bütün öğeleri tanıması irdelenir. Bir şiiri anlamak için ozanın dayandığı sayıltıları, açık ya da gizli kanı ve değerleri, estetik anlayışı, savunduğu ana ve yardımcı düşünceleri, şiirin dış yapısını açıklamak gerekebilir."²⁰ Sınavlarda bu tip soruların yer alması öğrencilerin analitik düşünmesini, edebi metni tahlil ederek eleştirel düşün-

¹⁹ Veysel Sönmez, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 35.,

²⁰ Veysel Sönmez, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 37.

me, edebi ve estetik zevk edinmesini açıklar. Analiz düzeyindeki sorular oran olarak yeterli seviyededir ve edebiyat eğitiminin temel hedeflerini ölçer niteliktedir. Çünkü bu tip sorular öğrenciye metinsel yapıyı düşünme, metni oluşturan her bir ögeyi tanımının kapısını aralar.

Edebiyat eğitiminde sentez, uygulama ve değerlendirme düzeyindeki sorular da oldukça önemlidir. Edebiyat eğitiminin temel hedeflerinin gerçekleşmesini ölçmek için bu tip soruların sorulması gerekir. Öğrencilerin üst düzeyde öğrenmeler gerçekleştirmeleri üst düzeyde düşünme becerileri geliştirmeleriyle mümkündür. Öğrencinin bilgi ve kavrama düzeyinde edindiği bilgileri kullanarak problem çözebilmesi uygulama basamağını; öğrendiği bilgilerle yeni ve özgün düşünceler geliştirmesi bir senteze varması, sentez basamağını; öğrendikleriyle ilgili değerlendirme yapması, bir yargıya varması ise değerlendirme basamağını ilgilendirir. Bu seviyedeki öğrenmeler öğrenciye anlama, anlatma ve düşünme becerileri kazandırarak kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesini sağlar. Edebiyat eğitiminin temel hedefleri bireylerin temelde beceri kazanmasını destekleyecek niteliktedir. Sınavlarda sorulan sorularda bu düzeydeki öğrenme basamaklarını yoklamak edebiyat eğitiminin temel hedeflerine yönelik ölçme ve değerlendirme ölçütleri oluşturmak gerekir.

Sınavlarda sorulan sorular, çoktan seçmeli, kısa cevaplı, doğru-yanlış seçmeli ve açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Sınavlarda kısa cevap gerektiren sorularla doğru-yanlış seçenekli, çoktan seçmeli sorulara verilmesi ölçme açısından kolaylık ve objektiflik sağlasa da bu tip sorular genellikle öğrencilerin bilgi ve kavrama düzeyindeki öğrenmelerini ölçen, sentez ve değerlendirme yapmalarına çok fırsat vermeyen niteliktedir. Öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek nitelikte sorular oluşturma farklı nitelikteki ölçme araçlarıyla da gerekçeleştirilebilir.

Öğretmenler ölçme ve değerlendirme çalışmalarında geleneksel ölçme araçlarını da kullanarak gerçekleştirmeye çalıştığı alternatif ölçme ve değerlendirme yaklaşımında öğrenci performansına özen göstermeli ve onların bireysel farklılıklarını göz önünde tutmalıdır.

Edebiyat eğitiminin temel hedeflerinin ölçülmesi her seviye ve nitelikteki ölçme araçlarıyla sağlanabilir. Edebiyat eğitimi bireylerin sosyal ve kültürel alanda bilinç kazandığı, düşünce ve duygularını zenginleştirdiği bir alandır. Kısa cevaplı testlere yoğunlaşma öğrencilerin duygu, düşünce ve hayal dünyalarındaki zenginliklerin açığa çıkarılmasına engeller oluşturur. Edebiyat dersleri öğrencilerin yazdığı, konuştuğu, düşündüğü, okuduğu derslerdir. Ölçme araçlarının da buna göre düzenlenmesi gerekir.

Yeni eğitimi programlarının öğrenme felsefesi olan yapılandırmacı yaklaşımda da benzer anlayış söz konusudur. “Türk Edebiyatı programında; ölçme, öğrencilerin kazanım ve becerileri ne kadar edindiklerini görmeye yarayan araç olarak kullanılmalıdır. Ölçme ve değerlendirme yoluyla öğrencilerin öğrenme süreçleri izlenmeli ve bu süreç değerlendirilerek gerektiğinde kullanılan sınıf etkinlikleri zen-

ginleştirilmelidir. Bunun için öğretmen, birkaç aracı birlikte kullanarak ölçme ve değerlendirme yapmalıdır. Şiir okuma, kitap inceleme, sınıf içi tartışma, canlandırma, performans ödevler ve sunular öğrenci hakkında bilgi edinmenin yollarındandır. Ancak bunlardan hiçbiri tek başına yeterli değildir. Program, bireysel farklılıkları dikkate alan öğrenci merkezli öğretme ve öğrenme stratejilerini benimsenmiş olduğundan, ölçme ve değerlendirmede de öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını sergilemelerine imkân vermek için çoklu değerlendirme gerekmektedir.”²¹

KAYNAKÇA

- Baykul, Yaşar**, *İlköğretimde Eğitim ve Psikolojide Ölçme*, Seçkin Yay., Ankara, 2000.
- Bilkan, A.Fuat**, “Liselerde Divan Edebiyatı Öğretimi”, *MEB Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006, S. 169, s. 153-166.
- Büyükkantarcıoğlu, Nalan**, “Bilgi Toplumu Oluşturma Bağlamında Türk Edebiyatı Dersleri Üzerine Düşünceler”, *MEB Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006, S. 169, s. 129-141.
- Çılgın, A. Sinar**, “Nurullah Ataç'ın Dil-Edebiyat Eğitimi ve Öğretmenlik Mesleğine Eleştirel Bakışı”, *MEB Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006, Kış S. 169, s. 217-236.
- Günay, V. Dogan**, “Liselerdeki Yazın Eğitimine Yeni Bir Yaklaşım”, *MEB Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006, S. 169, s. 5-19.
- Güzel, Abdurrahman, Bilkan, A. Fuat, Demir, C.** *Türk Dili ve Edebiyatı I*, İstanbul, 1997.
- Güzel, Abdurrahman**, “Edebiyat Eğitiminde Amaçlar ve Bu Amaçlara Yönelik Yöntem Teknik ve Örnek Uygulamalar”, *MEB Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006, S. 169, 92-114.
- Kemertaş, İsmet**, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Birsan Yayınları, İstanbul 2003.
- Küçükahmet, Leyla**, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2002.
- MEB**, Ortaöğretim Türk Dili Ve Edebiyatı Programı 2007.
- Özcelik, D. Ali**, *Ölçme ve Değerlendirme*, Seçkin Yay., Ankara, 1988.
- Sönmez, Veysel**, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2008.
- Tan, Şeref, Erdoğan, Alaaddin**, *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme*, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2004.

²¹ MEB, Ortaöğretim Türk Dili Ve Edebiyatı Programı 2007, 193.

- Tan, Şeref**, *Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2008.
- Tekin, Halil**, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Yargı Yayınevi, Ankara, 1993.
- Turgut, M. Fuat**, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları*, Saydam Matbaacılık, Ankara, 1993.
- Uçan, Hilmi**, “Edebiyat Eğitimi, Estetik Bir Hazzın Edinimi, Okumanın Alışkanlığa Dönüştürülmesi ve Yazınsal Kuramlar”, *MEB Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006, S. 169, s. 29-47.
- Yıldırım, Ali, Şimşek, Hasan**, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.
- Yılmaz, Hasan, Sümbül, Ali Murat**, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Çizgi Kitapevi, Konya, 2006.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.
This page will not be added after purchasing Win2PDF.